



EMOTICS LAB: **DUYGULAR&SiYASET**
Araştırma Raporu

Kararsız Seçmenler, Kaygılı Tercihler

Zihinsel Esneklik ve Kandırılma Korkusu Arasında

Prof. Dr. Seda Demiralp

2025 - 2

emotics.isikun.edu.tr



FEYZİYE MEKTEPLERİ VAKFI

İŞIK ÜNİVERSİTESİ

İKTİSADİ, İDARİ VE SOSYAL BİLİMLER FAKÜLTESİ

Kararsız Seçmenler, Kaygılı Tercihler

Zihinsel Esneklik ve Kandırılma Korkusu Arasında

Giriş: Neden Kararsız Seçmenleri Daha iyi Anlamlandırmalıyız?

Siyasi kutuplaşmanın yoğun olduğu ülkelerde, odak çoğu zaman siyasi spektrumun iki ucunda yoğunlaşmış siyasi gruplara kayıyor. Nitekim, siyasette duyguların rolüne ilgi duyan pek çok araştırmacı, son yirmi yılda artan kutuplaşma ortamında bu iki uçta bulunan grupların duygu durumlarını, siyasi liderler ve grup içi bireylerle aşırı özdeşim kurma ve abartılı aynılışma eğilimini diğer yandan “öteki” ne yönelik tehdit algılarını, yok edilme korkularını, tam da bu sebeple ortaya çıkan histerik öfkeyi ve “ötekine kaybettirme” motivasyonlu oy verme davranışlarını inceledi.¹ Bu çalışmalar şüphesiz partizan seçmen gruplarını anlamak, kutuplaşmanın neden kolay aşılamadığı ve yeniden kendini ürettiği hakkında anlamlı bir içgörü sağladı.

Fakat tüm bu kutuplaşma ortamında dahi, kendini “ortada” bulan, hiçbir uçla fazla özdeşim kurmayan, hiçbir siyasi lideri ötekilerden çok daha fazla ilham verici bulmayan, kamplar arasında gidip gelen, farklı kampların söylemlerini eklektik biçimde bir araya getiren, seçimden seçime oyunu değiştirebilen veya değiştirmeyi ciddi şekilde düşünen kararsız ve salınımlı seçmen grupları, kamuoyunda yeterince ilgi görmüyor. Oysa biliyoruz ki, kapsadığı seçmen sayısı görece az da olsa, siyasi değişim aslında tam da bu grubun etkili mobilizasyonu ile ve ortak bir yönelime girmesi ile değişebilir.² Yani siyasetin dengesini değiştirebilecek olan aslında pek çok zaman bu kararsız, gidiş-gelişli seçmenlerin tavır değişikliği yahut farklı bir pozisyon alması olabilir.

Kararsız seçmenleri anlamak, siyasette duyguların rolünü çalışanlar için özellikle ilgi çekici de olabiliyor. Zira, kemikleşmiş ideolojik tutumlar veya keskin sınıfsal çıkarlar doğrultusunda hareket etme eğilimi daha düşük olan bu grubun siyasi seçimlerinde duygusal tepkiler bilhassa ön planda olabiliyor. Nitekim çalışmalar kararsız ve salınımlı seçmenlerde entelektüel alçakgönüllülük ve bilişsel esnekliğin daha fazla görülebildiğini gösteriyor.³ Diğer yandan bu seçmenlerde bilgi iştahı daha düşük olabiliyor ve daha anlık, hızlı ve sezgisel kanaatler oluşturma eğilimi, keza yine bu sebepten duygusal manipülasyona yahut dezenformasyona dayanıklılık daha az görülebiliyor. Bu ve benzer sebeplerle, geçişken seçmenlere içkin psikolojik özellikler duygu ve siyaset ilişkisi konusuna kafa yoranlar için özel bir merak konusu oluşturuyor. Dolayısıyla, Emotics Lab’ın aşağıdaki araştırmasının odağını geçişken seçmenler oluşturuyor.

¹ Demiralp, Seda & Feyda Sayan Cengiz. (2023). “Biraderler Rejimi”nden “Zorba Biraderin Rejimi”ne: Otoriter Sağ Popülizm, Liberal Demokrasi ve Toplumsal Cinsiyet,” *Alternatif Politika* 15:2, 289-314; Iyengar, Shanto, Sood, Gaurav, & Lelkes, Yphtach. (2012). “Affect, Not Ideology: A Social Identity Perspective on Polarization,” *Public Opinion Quarterly*; Iyengar, Shanto, & Westwood, Sean J. (2015). Fear and Loathing across Party Lines. *American Journal of Political Science*; Huddy, Leonie, Mason, Lilliana, & Aarøe, Lene. (2015). “Expressive Partisanship: Campaign Involvement, Political Emotion, and Partisan Identity,” *American Political Science Review*.

² Mayer, William. G. (2007). “The Swing Voter in American Presidential Elections,” *American Politics Research*, 35(3), 358–388. <https://doi.org/10.1177/1532673X06297802>; Keith, Bruce E., Magleby, David B., Nelson, Candice J., Orr, Elizabeth, & Westlye, Mark C. (1992). *The Myth of the Independent Voter*. Berkeley: University of California Press; Gidron, Noam. (2022). “Many Ways to be Right: Cross-Pressured Voters in Western Europe,” *British Journal of Political Science*, 52(1), 153–171. <https://doi.org/10.1017/S0007123420000135>; Hillygus, D. Sunshine, & Shields, Todd G. (2008). *The Persuadable Voter: Wedge Issues in Presidential Campaigns*. Princeton, NJ: Princeton University Press; Dassonneville, Ruth, Blais, André, & Dejaeghere, Yannick. (2015). “Staying with the Party, Switching or Exiting? A Comparative Analysis of Determinants of Party Switching and Abstaining,” *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*, 25(3), 387–405. <https://doi.org/10.1080/17457289.2014.997739>

³ Aykut Öztürk, Uğur Özdemir, Seda Demiralp, “Vulnerability to Authoritarian Disinformation: Evidence from Turkey,” OSF Preprints

Araştırmanın Yöntemi, Konusu ve Özet Bulgular

Aşağıdaki çalışma Temmuz ayı içinde kararsızlık ve salınımlılık oranını yüksek olarak tespit etmiş olduğumuz, Türkiye'nin farklı şehirlerinden seçmenlerin katılımıyla gerçekleştirilmiş yedi odak grup toplantısına katılan 30 katılımcının paylaşımlarından edinilen gözlemlere dayanmakta ve bu katılımcıların siyasetin çeşitli gündem maddeleriyle hangi duygular üzerinden angaje olduklarını tespit etmeye çalışmaktadır.

Farklı partiler arasında kararsızlık yaşayan seçmenlerle, tercihlerinde bu partiler arasında gidip gelen seçmen grupları her zaman tümüyle örtüşmeyebilir. Nitekim, kimi zaman partiler arasında salınan seçmenler bu salınımlar sırasında kendilerini kararsız olarak tanımlamamaktadır. Bu araştırmada ise "kararsız seçmen" kavramı, hem karar vermekte zorlananları hem de tercihlerinde salınımlar gösterenleri kapsayacak biçimde kullanılacaktır.

Odak grup katılımcıları, daha önce çevrim içi anketlere katılmış yaklaşık 5000 kişilik bir havuzdan seçilmiştir. Önceki anketlerde verdikleri yanıtlar üzerinden, kendilerini siyasi olarak merkeze daha yakın konumlandıkları anlaşılan seçmenler telefonla aranarak odak gruplara davet edilmiştir. Kararsız olarak tanımladığımız bu seçmenler, yaklaşan bir seçimde iktidar ile muhalefet adayına yönelme eğilimleri arasında belirgin bir fark göstermeyen, geçmiş tercihlerinde iktidar ve muhalefet arasında salınım yapan, ve herhangi bir partiye güçlü bir partizan bağlılık ifade etmeyen, kişilerden oluşmaktadır. Ayrıca katılımcıların diğer özelliklerinde (yaş, şehir, cinsiyet) mümkün olduğunca çeşitlilik sağlanmasına özen gösterilmiştir. Raporun sunduğu bulgular, temsili olmaktan ziyade sezgisel bir derinlik sunar. Rapor kapsamında aktarılan değerlendirmeler ve yorumlar ise tamamen katılımcıların kendi algı ve

düşüncelerine dayanmaktadır; yazarların veya kurumun görüşlerini yansıtmaz.

Toplantılar, gündemdeki siyasi sistem tartışmaları, CHP'li belediyelere yönelik soruşturmalar ve "Terörsüz Türkiye" gibi başlıklar çevresinde şekillenmiş olsa da burada gerçekleşen paylaşımlar katılımcıların yalnız söz konusu konular değil siyasete dair bazı genel tutum ve duygulanımlarını da yansıtıyor.

Kararsız ve salınımlı seçmenlerin bazı duygusal ve bilişsel eğilimlerine ışık tutmaya çalışan bu çalışmada, özellikle siyasi ilhamsızlık, inançsızlık ve kandırılma korkusu gibi temalar öne çıkıyor. Hemen hiçbir lidere yahut partiye yönelik coşkulu bir bağlılık sergilemeyen katılımcılar geçmiş tercihlerine yönelik "hata", "hayal kırıklığı" gibi kavramlar kullanabiliyor, mevcut seçimlerini "alternatifsizlik" "çaresizlik" gibi olumsuz algı ve duygular gölgesinde gerçekleştirebiliyor ve geçmiş "hatalarından" ötürü yeniden hata yapmaktan, manipüle olmaktan yahut kendileri değilse de, oy verdikleri siyasetçilerin yanılma veya kandırılmasından çekiniyorlar.

Görüşmelerde öne çıktığını gördüğümüz bu sinizm ve kandırılma korkusu kimi açılardan konjonktürle, yani ülkenin içinden geçtiği büyük değişimler ve bununla ilgili belirsizliklerin doğurduğu kaygılarla ilgili olabilir ve bir ölçüde daha geniş seçmen kitlelerine de genellenebilir. Kimi açılardan ise bu duygular bilhassa kararsız seçmenlere içkin özellikler taşımaktadır. Kararsız seçmenlerin kolay tavır değiştirmesi, bilgi iştahının düşük olup sezgisel ve hızlı kanaat oluşturma eğiliminde olmaları, geçmişlerinde kolay inanma ve akabinde yanılma hikayeleri biriktirmiş olmaları, bu seçmenlerde yeniden yanılma konusunda bilhassa tedirginlik doğuruyor olabilir. Diğer yandan, partizan seçmenlerden farklı olarak zıt medya kaynaklarına ve siyasi söylemlere daha fazla maruz kalma durumunda olmaları, bu bireylerde "kime inanacağını şaşırma", belirsizlik ve dolayısıyla kaygı duygusunun daha fazla duyumsanmasına neden olabilmektedir. Neticede biliyoruz ki, belirsizlik ve kaygı, bireylerde "frene basma," önceki tavır ve tutumları yeniden gözden geçirme, ve farklı söylemlere kulak vererek bilgi edinme motivasyonunu artırmaktadır. Dolayısıyla, oy salınımlı ve belirsizlik algısı arasındaki ilişki anlamlıdır.

Araştırmanın ortaya koyduğu bulgulardan biri de geçişken seçmenlerin kendilerini ideolojik yahut teorik bir tutarlılık içinde kalmak konusunda daha az baskı altında hissetmeleridir. Geçişken seçmenler pek çok durumda “konu bazlı” siyasi tutum alabildikleri gibi, söz konusu konularda da iktidar ve muhalefet söylemlerine ait parçaları eklektik bir biçimde bir araya getirebilmektedir. Örneğin bu seçmenler bir yandan 19 mart sürecini bir “siyasi operasyon” olarak tanımlarken diğer yandan iktidarı haklı bulduklarını söyleyebiliyor, bir yandan siyasette istişare pratiğinin önemli olduğunu ifade ederken diğer yandan meclisin gereksizliğine yahut siyasetçilerin az konuşup çok iş yapması gerektiğine vurgu yapıyor, yahut siyasette denge-denetleme ihtiyacına dikkat çekerken, başarılı örnek olarak tam tersine, merkezîyetçi siyasetiyle öne çıkan Çin Halk Cumhuriyeti gibi bir ülkeyi gösterebiliyorlar. Kısaca, geçişken seçmenler siyasi tutumlar açısından oldukça hibrit bir tablo çiziyorlar.⁴

Özetle sık pozisyon değiştirme pratiği, geçmiş tercihlerden duyulan rahatsızlık ve güvenilecek referans noktası eksikliği kararsız seçmenleri siyasete dair şüpheli kılmakta, sahip oldukları bilişsel esneklik onların konudan konuya geçerken, hatta aynı konunun farklı boyutlarını değerlendirirken, farklı parti ve söylemlerden yana tavır alabilme konusunda kendilerini “hür” hissetmelerini sağlayabilmekte, bu onlara bir yandan bilişsel bir özgürlük sunarken bir yandan da kaybolmuşluk hissi ve kaygı verebilmektedir. Ülke siyasetinde son aylarda şahit olunan önemli değişimler partizan seçmenlerde dahi belirsizlik, kaygı ve farklı parti ve aktörlerin söylemlerine kulak kabartma yönünde etkiler yaratırken, kararsız seçmenlerde bu etkiler daha kuvvetli hissedilebilmektedir.

⁴ Not etmek gerekir ki, bu ifadeler her zaman katı anlamda teorik bir tutarsızlığa işaret etmeyebilir; kimi zaman insanların aynı olguya ilişkin farklı boyutları aynı anda teslim etmesinden veya hayatın doğal çelişkilerinden kaynaklanabilir. Ancak, siyasi kutuplaşmanın yüksek olduğu ve bu tür değerlendirmelerin genellikle partizan konumlanmalar ve grup baskısıyla tek taraflı dile getirildiği bir bağlamda, kararsız seçmenlerin bu unsurları aynı anda ifade edebilmesi dikkat çekicidir.

Siyasetin Hava Durumu

Odak grup toplantılarının birinci bölümünde katılımcılardan mevcut siyasi durumu bir hava durumuna benzetmeleri ve bu ortamda kendi durumlarını tasvir etmeleri istenmektedir. Katılımcıların çoğunun birbirine çok benzer bir hava durumu tarifi yaptığı görülmektedir. Bu, sisli, bulutlu ve öngörülemez bir hava durumudur. Her an yer yöne dönebilir; açabilir veya kapayabilir.

Katılımcıların tarif ettiği bu tablo, siyasete dair çeşitli sorulara verdikleri yanıtlarda öne çıkan şeffaflık eksikliği, etkisizlik hissi ve ülkenin ne yöne gittiğini görememe gibi şikayetleriyle örtüşmektedir. Vatandaşlar kendi etki güçlerine güvenemedikleri gibi, kendi oy verdikleri siyasi aktörlere yahut onların muhatap oldukları, diyalog yahut iş birliği içinde göründükleri iç ve dış aktörlere de güven duymamaktadır. Bu durum vatandaşlarda yoğun bir belirsizlik algısı ve bundan kaynaklı kaygı haline işaret etmektedir. Kimi katılımcı yorumları belirsizlik ortamındaki pasif bekleme haline, kimileri ani değişkenlik ve kontrol kaybı duygusuna, kimi ise zorlanma ve mücadele duygusuna referans yapmaktadır:

“Bence sisli yani. Hani derler ya, çıkarsanız kaza yaparsınız. Öyle oturup bekliyoruz. Sisin geçmesini bekliyoruz.” (Kadın, 26, Hatay)

“Ben bir günde dört mevsimi yaşıyor gibi hissediyorum. Siyasette her an her şey değişiyor, ona göre de hiç uyum sağlayamıyorum. Şemsiye mi alayım kalın mı

giyineyim, ince mi giyineyim? Hiç bilemiyorum” (Kadın, 41, İzmir)

“Fırtınalı, parçalı bulutlu diyorum ben bu hava durumu için. Bayağı bir sıkıntıda hem ekonomik olarak hem krizler olarak. Bilmiyorum yani sonumuz ne olacak. Ülke olarak mücadele etmek zorundayız. Yani kenetlenmek zorundayız.” (Erkek, 35, Kayseri)

Kimi katılımcılarda belirsizlik algısından gelen kaygı somutlaşarak bir kandırılma korkusuna ve bu belirsizliklerin kasıtlı öznesi olarak görülenlere yönelik bir öfkeye dönüşmektedir:

“Yani aynen kandırmaca gibi oluyor. Şimdi havaya bakıyoruz. Bugün kapalı, beş dakika sonra ne olacağını bilemiyoruz. Siyaset de aynen bu havaya benzedi artık. Bugün dışarı çıktığımızda bir markete gitsem misal dakika başı fiyat değişikliği... Menfaat olayı var. Artık hava hep kapalı. Delikleri kapatıp içeride beklemeniz gerekiyor. Yani kendini korumaya alıp, her an tufan olabilir, her an bir şey olabilir, beklentisi var... Devamlı kendini koruyacaksınız.” (Erkek, 54, Eskişehir)

Katılımcıların hava tasvirleri aynı zamanda ülkenin bir siyasi eşikte olduğu algısını da yansıtmaktadır. Terörsüz Türkiye, anayasa değişikliği ve CHP’li belediye başkanlarına yönelik tutuklamalar gibi başlıkların yoğun olarak tartışıldığı bir dönemde yapılan bu toplantılar, seçmenlerde ülkenin büyük değişimlere gebe olduğu yönünde bir algı yaratmıştır.

Bir dönüm noktasında olma algısı, kendi başına olumlu ya da olumsuz bir gelecek öngörüsü taşımamakla birlikte, katılımcılar bu durumu daha çok belirsizlik kaynaklı bir kaygı unsuru olarak tasvir etmektedir:

“Hani bir sonun ve bir başlangıcın eşiğindeyiz gibi hissediyorum ben. Hani bir devir kapanacak ve bir yeni dönem başlayacak. Ama hani ben siyasetin insanları birleştirmek yerine ayırttığını düşünüyorum. Açık söylemek gerekirse, hani milli birlik ve dayanışma konusunda çok çok kenetlenmemiz gereken zor günlerden geçtiğimizi düşünüyorum.” (Kadın, 54, Kırklareli)

Bu belirsizlik algısı, ülkedeki siyasi kutuplaşma ortamıyla da ilgilidir. Siyasette ortak paydanın zayıfladığı bir ortam, büyük siyasi meseleleri çözümlenmek ve bu değişimlerle bağlantılı toplumsal kaygıyı yönetmek konusunda elverişli bir zemin sunmamaktadır. Kaygı, bizi mevcut inancımız bilginiz dışındaki söylemlere açar. Kutuplaşmış bir siyasi ortamda, rakip siyasi aktörlerin sert söylemleri seçmendeki kaygıları derin korkulara dönüştürebilir. Dolayısıyla büyük değişimlerin sağlıklı yürütülmesi, kutuplaşmanın modere edilmesini ve asgari müşteregin sağlanmasını gerektirmektedir:

“Yani parçalı bulutlu diyebiliriz şu anda. Hani mesela en ufak bir olayda dahi bizim partilerimiz bölünüyor. Yani şimdi AK Parti, CHP, MHP. Futbol olsun, partiler olsun. Yani hepsi ayrı bir görüştelere. Ya şimdi hangi taraf ne kadar doğru söylüyor, hangi taraf ne kadar yalan söylüyor ya da hangi tarafı haklı, şu anda bilemiyoruz onu bize zaman gösteriyor. Yani...misal bir karar alındı ilerde mesela 5 yıl sonra 6 yıl sonra, yaa şu karar alınmıştı 5-6 yıl

önce, demek ki yanlış alınmış ya da doğru alınmış [diyebileceğiz]. Prosedüre ayak uydurmaya çalışıyoruz şu anda.” (Erkek, 28, Balıkesir)

Katılımcıların tasvir ettiği belirsizlik ve bunun yarattığı kaygı, ülkenin kırılma eğilimiyle ilgili algılarla da ilintilidir. Ülkenin dış şokları kaldıramayacağı, zaten zayıfken büsbütün zayıflayacağı, vatandaşın tahammülünü aşacak derecede olumsuz koşulların oluşabileceği endişesi söz konusudur:

“Vallahi ben Ortadoğu’dan gelen çöl kumları gibi hissediyorum. Yani bizim içeride olan durumumuz bambaşka ama etraf da [kötü]. Durumlardan etkilenmemek bizde çok zor. Çok kırılma eğilimi var. Esen rüzgârdan etkileniyoruz. Döviz kurları, altın fiyatları ve her şeye rağmen iç siyasetimizde, etrafımızda ya da uzakta olan her şeyden çok fazla etkileniyoruz.” (Erkek, 40, Ankara)

Bazı katılımcılar ise belirsizlikten öte, net olarak olumsuz sayılabilecek hava koşulları tasvir etmektedir. Çok soğuk ya da çok sıcak gibi ifadelerle içinde buldukları zorlanma hatta yıpranma duygusunu anlatmaktadırlar:

“Valla benim için yağmurlu. Şemsiyem de yok saçak altında bekliyorum. Emekliyim” (Erkek, 63, İzmir)

“Kime sorsak herkes bir yerlerinden yaralandı. Kimine şimşek hitap etti, kimi doluya

yakalandı. Hani maddi manevi bir yıpranma süreci geçirdik.” (Kadın, 54, Kırklareli)

“Hava durumu derken yıllarca biz hep hava durumunda şey dinledik, Balkanlardan gelen soğuk hava. Şu anda Balkanlardan değil, Arap Yarımadasından gelen inanılmaz bir soğuk hava diye tabir edeyim ben. Evet şu anda da Arap ve Arap Yarımadası’ndan gelen bir inanılmaz değişik bir hava var. Biz de ona karşı önlemimizi almaya çalışıyoruz. Tabii ne derece alabilirsek.” (Erkek, 52, Çorum)

Özetle bu benzetmeler, seçmenlerin siyaseti öngörülemez, yönsüz ve kişisel kontrol alanlarının dışında bir süreç olarak algıladığını göstermektedir. Belirsizlik ve değişkenlik vurgusu, siyasi gelişmelerin yarattığı kaygının derinliğine işaret ederken; ‘sis’, ‘fırtına’ ve ‘dört mevsim’ gibi metaforlar, bu kaygının süreklilik kazandığını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, siyasi atmosfer yalnızca bir kriz anı değil, katılımcılar için sürekli bir istikrarsızlık hissi üretmektedir.

Siyasi Eklektisizm

Odak grup görüşmelerinde, kararsız seçmenlerin, kutuplaşmış seçmenlerin aksine, net ve tekil bir söylemden ziyade hibrit bir dil benimsedikleri gözlemlenmektedir. Katılımcılar bir konuya dair fikirlerini aktarırken, hem iktidar hem muhalefet söylemlerinden parçaları bir araya getirmektedir. Bu durum, yalnızca bilgi düzeyinde bir karmaşıklık değil, aynı zamanda duygusal ve bilişsel süreçlerdeki çelişkilerin de yansımasıdır.

Kararsız seçmenler için bu hibritlik, tutarsızlık değil; daha ziyade, farklı kaynaklardan anlam devşirerek belirsizlik ve

kaygı ortamında kendilerine bir yol bulma çabasıdır. Aşağıdaki örneklerde görüldüğü gibi, kararsız seçmenlerin siyasi tutumları ideolojik yahut partizan bir bütünlükten çok, bağlama göre şekillenen ve farklı bloklardan seçilmiş unsurları aynı anda barındıran bir yapıya sahiptir.

Siyasi sistem ve demokrasiye dair hibrit tutumlar

Odak grup görüşmelerinde ele alınan konulardan biri siyasi sistem tahayyülleridir ve bu başlık altında başkanlık-parlamenter sistem karşılaştırmaları ve demokratik tutumlar tartışılmıştır. Kararsız seçmenlerin ülke yönetimine dair normatif tercihlerinde hem merkezîyetçi hem de istişareci unsurları harmanlayan özgün tahayyüller dikkat çekmektedir. Bir katılımcı, “Ülke nasıl yönetilmeli?” sorusuna şu benzetmeyle yanıt vermiştir:

“Hani şöyle, polislerden örnek vereyim, bir polis operasyonu gibi, birkaç kişilik bir tim operasyon yapar gibi. Yani tek bir kişi değil de ortak iki kişi mesela ya da üç kişi ortak biri mesela fikirlerini söyleyecek mesela. Öyle yönetilmesi gerekiyor.” (Kadın, 26, Hatay)

Bu ilginç metafor, tek merkezli yönetimin hız ve etkinlik avantajlarını (emir-komuta zinciri, kriz anında hızlı karar alma gibi) öne çıkarırken, kararların tamamen tek kişinin inisiyatifine bırakılmasına da mesafeli bir yaklaşımı yansıtmaktadır. Katılımcı, dar fakat güvenilir bir liderlik çekirdeğinin iş birliği içinde karar almasını idealleştirmektedir. Bu yanıt, kararsız seçmenlerin siyasi sistem tahayyüllerinde “kriz yönetimi” mantığının baskın rolünü göstermektedir. Katılımcılar, ülke yönetimini çoğu zaman rutin idari süreçler üzerinden değil, acil durumlara müdahale gerektiren bir operasyon mantığıyla tasavvur etmektedir. Bu yaklaşım, hızlı karar alma ve güçlü liderlik

arzusunu beslerken, aynı zamanda sınırlı da olsa istişareye yer açan hibrit modellerin kabul görmesine zemin hazırlamaktadır. Dolayısıyla, bu tür yanıtlar, kararsız seçmenlerin tek adam–istişare ikilemini mutlak bir karşıtlık olarak değil, birlikte işleyebilecek unsurlar olarak gördüklerine işaret eder.

Benzer biçimde bir başka katılımcı Türkiye’de “hesap verilebilirlik” ile ilgili bir sorun olup olmadığı sorusuna “kesinlikle evet” şeklinde cevap verir ve bu anlamda muhalefet söylemine yakın bir tutum sergilerken, aynı anda çok sesliliğin istikrarsızlığa yol açtığını savunarak iktidara yakın bir söylemi sahiplenebilmektedir:

“Evet, [Türkiye’de] çok seslilik var ve çok sesin olduğu yerde de sonuca ulaşmak, hedefe ulaşmak çok kolay değil diye düşünüyorum... Ben başkanlık sistemini onaylıyorum... Çin’de sadece komünist parti var. Yasal olarak başka bir parti kurma şansı yok. Bu anlamda belirlenen hedeflere ulaşmak çok daha kolay diye düşünüyorum...[Fakat] Şi Cinqing her istediğini yapabilecek diye bir şey yok. Komünist partinin liderin olmasına rağmen hesap verdiği bir komite var. O komiteye hesap veriyor. Sonsuz bir yetkisi yok.” (Erkek, 40, Ankara)

19 Mart sürecine dair hibrit tutumlar

Kararsız seçmenlerin hibrit yaklaşımı, yalnızca yönetim modelleriyle ilgili tasavvurlarında değil, 19 Mart süreci gibi güncel gelişmelere bakışlarında da görülmektedir. Örneğin bu gerilimli süreci değerlendiren bazı katılımcılar, “iktidarın siyasi bir operasyon yaptığı” görüşünü dile getirirken, aynı anda iktidara anlayış gösterebilmektedir:

“Yani siyasi olduğuna ben kesinlikle inanıyorum. Ama şöyle ki, bir insanın rakibini elemeye çalışması çok yadırganacak bir şey değil. Olay bence şurada: daha öncesinde neden yapılmadı? Diploma gerçekten sahteyse-ki şu an söylenenler o minvalde, aksini iddia eden bir şey çıkmadı televizyonlarda gazetelerde- neden şimdi, daha öncesinde neden bulunmadı, bu ayrı bir konu. Ama evet bu olay siyasi. Kesinlikle. Ama önemli olan karşıya açık vermemek. Siz böyle çok büyük bir açık verdiyseniz karşı tarafın bu açığınızı kullanmış olması şaşıracak bir durum değil.” (Erkek, 40, Ankara)

Yukarıdaki katılımcı, CHP’li belediye başkanlarının “açık verdiği” kanaatini medyada gördüğü haberlere dayandırmakta ve CHP’nin bu iddialara yanıt vermediğini düşünmektedir. Benzer şekilde, Ekrem İmamoğlu’nun diplomasının iptal edilmesine ilişkin tartışmada da CHP cephesinden bir karşı açıklama duymadığını belirtmektedir:

“İnanıyorum demeyeyim de yani televizyonlarda, gazetelerde takip ettiğimiz kadarıyla sahte olduğunu söylüyorlar ve sahte olmadığına dair herhangi bir Halk TV’de veya diğer kanallarda da işte diplomamız bizim gerçek ve iftira atıyorsunuz gibi bir şey yok. Ya biz yaptık ama siz yapmadınız mı gibi tepkiler görülüyor.” (Erkek, 40, Ankara)

Bu ifade, geçişken seçmenlerde gözlenen entelektüel apati olgusuna dair bir örnek sunmaktadır. Katılımcı, bilgiye çoğunlukla pasif biçimde –kendi ifadesiyle “televizyonlarda, gazetelerde takip ettiği kadarıyla” – ulaşmakta, farklı kaynakları tarayarak iddiaların

doğruluğunu sınama veya karşı argümanları arama yönünde ek bir çaba göstermemektedir.

Bu durum, karşı tarafın verdiği yanıtlar kamuoyunda yer alsa bile, bunların seçmenin bilgi dağarcığına girmeyebildiğini göstermektedir. Dolayısıyla, bilgi edinme süreci maruz kalınan içeriklerle sınırlı kalmakta, duymamış olmak “yok saymak” ile eşdeğer bir algı yaratabilmektedir.

Toplantılara katılan diğer katılımcıların yorumları da 19 Mart sürecine dair bir kafa karışıklığı yansıtmaktadır. Pek çok katılımcı diploma ve yolsuzluk iddialarının zamanlamasına bakarak bu hukuki sürecin siyasi motivasyonlu olduğunu düşünmektedir:

“Yani diploması sahte ise bu zamana kadar niye çıkmadı? Yani bu da kafayı şu an şey yapıyor... Yani şu an Ekrem İmamoğlu’nun üzerine çok gidiyorlar. Yani her şeyini göstermeye çalışıyorlar. Şu an CHP ye karşı bir atış var. Değişik yani.” (Erkek, 29, Erzurum)

“Önce içeri alıp sonra suçlama olmaz.” (Erkek, 52, Çorum)

Diğer yandan aynı katılımcılar içinde dahi çeşitli medya platformlarında paylaşılan görüntü ve belgelerin, iddiaların “kanıtlı” olduğu şeklinde yorumlanabildiği görülmektedir: “TV’de tabii her görülene de inanmamak lazım. Ama yolsuzluğu da gösterdiler, kameralarda paraları gösterdiler. Kameraları kapattıkları falan göründü.” (Erkek, 29, Erzurum). Bu yorumlar kararsız seçmenler üzerinde medyanın etkisine de dikkat çekmektedir. Partizan seçmenlerde medya seçimi siyasi karar almadan sonra gelebilirken, kararsız seçmenler

maruz kaldıkları medya içeriği sonucu siyasi tavır oluşturabilmektedir.

Diğer yandan, kimi katılımcıların muhalefetin iktidardan gelen suçlamalara yeterince yanıt vermediği yönündeki ifadeleri, yalnızca partizan medya maruziyeti ya da siyasi ilgisizlik sonucu olmayabilir. Kimi zaman bu ifadeler, muhalefetin daha güçlü tepki vermesi yönünde bir talebi yansıtanın bir yoludur. Bu bulgu, muhalefetten gelen “yanıtların” sadece bilgi verme değil, aynı zamanda bir güç gösterisi olarak da algılandığını göstermektedir. Nitekim, kararsız seçmenin muhalif liderlere olan ilgisi çoğu zaman bu isimlerin ne ölçüde güçlü ve mücadeleci algılandıklarıyla orantılıdır:

“Aynı görüşte olmama rağmen siyasi anlamda dik duruşu sebebiyle Selahattin Demirtaş’ı seviyorum. Onun haricinde Özgür Özel’in son zamanlardaki çırpınısını ve dik duruşunu da seviyorum.” (Erkek, 52, Çorum)

Terörsüz Türkiye Sürecine Hibrit Yaklaşımlar

22 Ekim 2024’te MHP lideri Devlet Bahçeli TBMM’de yaptığı bir konuşmada “Terörist başının tecridi kaldırılırsa gelsin TBMM’de DEM grup toplantısında konuşsun, terörün tamamen bittiğini, örgütün lağvedildiğini haykırınsın” şeklindeki çağrısıyla “terörle mücadele” konusunda DEM Parti ve PKK lideri Abdullah Öcalan’ın rollerini yeniden tanımlayan ve kapsayan yeni bir iktidar politikasının benimsendiğini duyurmuştu. Bu çerçevede 11 Temmuz 2025’te PKK mensubu 30 kişinin silahlarını yakması ve sonrasında TBMM’de “Milli Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi” komisyonunun kurulmasıyla mesafe alan süreç temmuz ayının siyasi gündemine damga vurdu ve bu sürece denk gelen odak

grup görüşmelerimizde de kendine yer buldu. Araştırmamız gösteriyor ki, katılımcıların farklı başlıklar altında ifade ettikleri belirsizlik algısı, şüphecilik ve kaygı hali, Terörsüz Türkiye tartışmalarında daha da net biçimde ortaya çıkıyor.

Katılımcıların sürece dair en baskın duygusu şüphe olarak öne çıkmaktadır. Bunun başlıca sebebi, iktidarın söylemindeki ani ve radikal dönüşümün anlamlandırılmamasıdır. Daha önce güvenilmez ve diyalog kurulması uygun görülmeyen aktörlerle iş birliği yapılması, katılımcılarda derin bir kuşku yaratmıştır:

“Yani düne kadar dağda uğraştığı insanları getirdi. Mecliste siyaset arenasında karşımıza çıkın dedi. Düne kadar karşı karşıyaydılar HDP ile, isim değişti, şahıslar aynı kaldı ve bugün şimdi kol kola girdiler.” (Erkek, 39, Konya)

Benzer biçimde, sürecin Abdullah Öcalan üzerinden yürütülmesi bazı katılımcılarda rahatsızlık yaratmaktadır. Bu tercihin dış güçlerin baskısıyla yapıldığına inananlar, sürecin samimiyetine şüpheyle yaklaşmaktadır:

“Bu süreç çok önce olmalıydı ama Abdullah Öcalan denilen caninin rol alması... Onu Amerika istediği için, İngiltere istediği için, Mossad istediği için.” (Erkek, 52, Çorum)

Bu kuşku, bazı katılımcılarda kandırılma korkusu olarak somutlaşmaktadır. Özellikle ülkenin toprak bütünlüğü ve güvenliği konusundaki endişeler dikkat çekmektedir:

“Ben aslında barış yanlısıyım ama biraz şüpheyle bakıyorum. Daha sonra bu süreç BOP dediğimiz büyük Orta Doğu Projesi’ne destek

olan bir hale dönüşüp de bizden toprak alıp İsrail'e verilirse Amerika zoruyla, o konuda çekincelerim, şüphelerim var gerçekten. Bölünme korkusu yaşıyorum yani.” (Erkek, 63, İzmir)

Bazı katılımcılar için kaygı, daha mikro düzeyde örgüt üyelerinin topluma karışması meselesinde yoğunlaşmaktadır. Bu katılımcılara göre, bu aktörlerle birlikte yaşama ihtimali neredeyse “kandırılmak” ile eşdeğerdir:

“Şimdi akıllı insanın dağda ne işi var?... Dağdan indirdiğiniz zamanda halk içerisinde nasıl olabilir? Aynı terörü devam ettirmez mi bu adam? Ben inanmıyorum buna, kesin inanmıyorum. Bu kadar aptal mıyız, ona inanacak mıyız?” (Erkek, 54, Eskişehir)

Sürece dair kaygıyı artıran bir diğer unsur şeffaflık eksikliğidir. Kapalı kapılar ardında yürütülen müzakereler, belirsizlik duygusunu derinleştirmektedir:

“Onlara ne vaatler veriyor? Kapalı kapılar ardında neler konuşuluyor? Biz orada yokuz. Bakın o kapalı kapılar ardında hiçbirimiz yokuz.” (Kadın, 54, Kırklareli)

Geçmiş deneyimler de bugünkü tutumları güçlü biçimde etkilemektedir. Bir önceki barış sürecinin başarısızlığı, ayrıca farklı konularda verilen vaatlerin tutulmaması, pek çok katılımcının ümitvar olmasını zorlaştırmaktadır:

“Seneler önce bu barış ortamı denendi ve tekrar sıkıntılar çıktı. Yine problemler oldu.

Çok büyük bir karar. Yani hiç ne diyeceğimi bilemiyorum.” (Kadın, 31, İstanbul)

Öte yandan, bazı katılımcılar sürece daha karmaşık ve hibrit bir yaklaşım sergilemektedir. Bir yandan süreci iktidara yakın bir çerçeveden, “olumlu, güzel bir karar zaten bu örgüt artık bitti. Yani yapacak bir şey kalmamıştı.” şeklinde ifadelerle tarif ederken bir yandan da sürecin motivasyonları hakkında görüşlerini belirtirken bu kez muhalif perspektiflere kayabilmektedir:

“[Kürt seçmeni] Yanımıza çekebilmek ve oy potansiyelini alabilmek için...Yaklaşık bir %10'luk bir oy potansiyelinin minimum %7-8'ini almak gibi. Mesela İstanbul HDP'nin desteğiyle kazanılan bir yer.” (Erkek, 41, Gaziantep)

Nihayet, tüm bu kaygıların oy davranışına yansımaları konusunda ise kararsız seçmenlerde net bir etki görünmüyor. Aşağıdaki katılımcı, “Terörsüz Türkiye” sürecini anlamlandırmakla ilgili kafa karışıklığı içinde olduğunu ifade etmekle birlikte, hangi partiye oy vereceği konusunda bu konunun karar kuvvetinde olmayabileceğini ifade ediyor ve pek çok kararsız seçmen gibi asıl olarak ekonomi konusundaki memnuniyetsizliği ve savunma/dış politika konularındaki memnuniyeti arasında çelişki yaşadığını belirtiyor:

“Onda çelişkideyim. Bu ekonomide vermemeyi düşünüyorum. Benim AK Parti'ye oy vermeyeceğim şey ülkenin ekonomik durumu. Ne bileyim Suriyeli meselesi. Gördüğüm, düzgün yapılan bir iş yani savunma sanayi. Hani yerli uçaklar, helikopterler. Konya'dayım ASELSAN'ın fabrikası var burada koskocaman fabrikası. Günlük yüzlerce

binlerce füze üretiyorlar, roket üretiyorlar, gözümüzle görüyoruz. Hani bu savunma sanayi işini doğru yaptılar. Ama milletin vergileriyle ekonomiyi çökerttiler, yani çok milletin üste bindiler artık.” (Erkek, 39, Konya)

Sonuç

Bu çalışma, kararsız seçmenlerin siyasi tutumlarını şekillendiren duygusal ve bilişsel dinamiklere ışık tutmaktadır. Bulgular, bu grubun ideolojik olarak katı bir çizgiye bağlı olmadığını, ancak bu bilişsel esnekliğin özgürlük kadar kaygı da ürettiğini göstermektedir. Özellikle belirsizlik algısı, yoğun kaygı ve buna eşlik eden kandırılma korkusu, kararsız seçmenlerin siyasete yaklaşımını belirgin biçimde etkilemektedir. Bu korku, geçmişteki “yanılma” deneyimleriyle birleşerek güven arayışını güçlendirmekte; güven eksikliği ise hem iktidar hem muhalefete mesafeli bir tutumun devamlılığını beslemektedir. Siyasetin “hava durumu” metaforları, bu kaygının ve öngörülemezlik algısının seçmenlerin gündelik siyasi deneyiminde ne denli belirgin olduğunu ortaya koymaktadır.

Diğer yandan, görüşmeler, duyguların yalnızca kaygı ve güvensizlikten ibaret olmadığını, aynı zamanda pragmatik umut ve uyum arayışlarıyla iç içe geçtiğini göstermektedir. Katılımcıların hem iktidar hem muhalefet söylemlerinden parçalar devşirerek hibrit bir söylem üretmesi, siyasi eklektisizmin duygusal kökenlerine işaret etmektedir. Kaygı, farklı görüşlere açık olmayı teşvik ederken; öfke, şüphe ve hayal kırıklığı gibi duygular bu açıklığı sınırlandırabilmektedir. Bu gerilim, kararsız seçmenlerin siyasi tercihlerini öngörmeyi zorlaştırmakta, ancak aynı zamanda siyasi değişim süreçlerinde belirleyici roller üstlenebileceklerini de göstermektedir.

Son olarak, bu bulgular, güncel siyasete şekil veren duyguların yalnızca kutuplaşmanın uçlarındaki öfke ve aidiyet duygularıyla sınırlı olmadığını ortaya koymaktadır. Belirsizlik, kaygı, güven arayışı ve kandırılma korkusu, özellikle kararsız seçmenlerde siyasi davranışın merkezinde yer almaktadır. Bu nedenle, bu karmaşık duygusal dokunun siyasi süreçlerde nasıl karşılık bulduğunu anlamak kritik görünmektedir. Sert ve kutuplaştırıcı söylemler, bu seçmenlerin hibrit pozisyonlarını görmezden gelerek onları uzaklaştırabilir. Buna karşılık, belirsizlik duygusunun anlaşılması ne seçmenlerin ne de siyasetçilerin bir daha ‘kandırıldık’ demeyecekleri bir siyaset tahayyülü ve sorunların farklı fikirleri kapsayan, kutuplaştırıcı olmayan bir anlayışla ele alınabileceğine dair verilen sinyaller; kararsız seçmenlerin hem kaygılarını azaltabilir hem de onlara yeniden güven ve aidiyet hissi verebilir.

Odak Grup Katılımcılarının Dağılımı

Grup	Cinsiyet	Yaş grubu	Sayı
1. Grup	(2) kadın + (3) erkek	35-52 yaş arası	5
2. Grup	(1) kadın + (3) erkek	31-60 yaş arası	4
3. Grup	(2) kadın + (2) erkek	26-41 yaş arası	4
4. Grup	(0) kadın + (2) erkek	43-46 yaş arası	2
5. Grup	(3) kadın + (3) erkek	26-63 yaş arası	6
6. Grup	(2) kadın + (3) erkek	20-41 yaş arası	5
7. Grup	(1) kadın + (3) erkek	31-54 yaş arası	4
Toplam			30